

[Orientace v dějinách]

85/011 a 85/012

01

Orientace v dějinách jakožto v tom, co se děje, co se odehrává – a tedy orientace v přítomnosti, která je pochopena dějinně, tj. v kontextu s tím, co bylo, i s tím, co má přijít, a navíc orientace, jejíž potřeba se jeví jako vysoce aktuální a elementárně potřebná, protože je předpokladem a součástí otevřenosti (nebo uzavřenosti) vůči budoucnosti, které se cítíme povinni a nuceni čelit ve všech svých důležitých rozhodováních – je něco, čím se lidská dějinná existence zásadně a hluboce liší od lidské existence „přírodní“ (pokud o takové můžeme mluvit, neboť je spíše konstruovaným modelem než zkušeností).

02

Otázka po smyslu současné chvíle může být smysluplně zodpovídána pouze v širším kontextu smyslu toho, co předcházelo, a toho, co bude (asi) následovat a do čeho určitým způsobem vstupujeme resp. čemu jdeme vstříc. Tvzení, že každá „epocha“ má svůj smysl, který je beze všeho vztahu k smyslu jiných epoch, je problematické; je nutno je důkladně přezkoumat. Existuje-li důvod pro oprávněnost předpokladu, že např. dětstvím je do značné míry ovlivňován, ne-li určován, celý život, pak je třeba alespoň předběžně připustit možnost, že základy moderní doby (v Evropě) byly kladeny již ve středověku, ano v antice. To pak činí možným, abychom eventuálně rozpoznali kořeny přítomné krize už někde v předchozích epochách, resp. abychom mohli rozeznávat mezi těmi kořeny krize, které jsou vlastní současné epoše, a mezi jinými kořeny, které jsou starší a náležejí starším epochám.

03

Zvláštní úlohu mezi oněmi dlouhodobějšími faktory, jejichž kořeny sahají do starších epoch, má způsob myšlení a jeho specifická strukturovanost. Dnes bývá význam myšlení a subjektivity vůbec v historii značně podceňován. Ale dějiny se liší od přírodního dějství právě tím, že i tzv. „objektivní“ procesy, event. „zákonitosti“ či rekurence a setrvačnosti procházejí nutně lidským vědomím a nejsou na něm tudíž nezávislé. Naopak, nezbytným předpokladem některých tzv. objektivních dějinných procesů je určitý způsob myšlení a vůbec jistá strukturovanost lidského vědomí. Zajisté není pochyb o tom, že přírodní i společenská situovanost má vliv na způsob myšlení, ale tento způsob není prostým produktem situace (podmínek, okolností či dokonce příčin), nýbrž že se teprve druhotně k situaci přimyká, na situaci adaptuje, přizpůsobuje. Právě tak, jako neexistuje samostatný a svébytný „vývoj“ vědomí a myšlení, nezávislý na vnějších okolnostech a podmínkách (zejména společenských), právě tak neexistuje ani žádný samostatný a svébytný vývoj „objektivních“ trendů a tendencí dějinných a společenských.

04

13. X.